

ARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER

I 1896

AF

K. LOSSIUS

(MED 2 PLANCHER.)

DET KÖNIGL. NORSKA VETENSKAPENS SÄMLESKAPETS ÅRSMÖTE 1866. N:o 8.

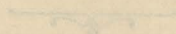
ARKEOLOGISKE UNDERSØGELSER

I 1866

AF

K. LOSSIUS

VED S. FLANDERS

ARBEJDETSKONTO
1867

Arkæologiske Undersøgelser

i 1896

af

K. Lossius.

Efter konference med oldsagsamlingens bestyrer bereiste jeg i sommer trakterne omkring Stenkjær samt endel af fjorddistrikterne i Kolvereid og Fosnes prestegjelde, hvortil jeg lagde veien over Beitstaden og Namdalseidet.

Blandt de mange interessante oldtidsminder i Stenkjærs omegn har vel ingen vakt den opmærksomhed som den i 1871 undersøgte affaldsdyngge fra stenalderen. Paa dens tomt findes endnu saavel ben som skjæl, der dog lidt efter lidt plukkes væk og forsvinder; noget nyt er herunder ikke fremkommet hverken af naturhistorisk eller antikvarisk interesse og kunde heller ikke ventes efter den grundige undersøgelse, der her i sin tid blev foretaget.

Jeg besaa ogsaa flere af de større gravsamlinger i omegnen og kan derfra meddele et par nye oplysninger. Paa Egge var der for et par aar siden ved kirkegaardens udvidelse mod øst bleven udgravet en haug, hvorved gjordes et fund fra yngre jernalder af 1 enegget sverd, 1 tveegget do., spyd, sax, lja, klinknagler, en jernlænke og en hein. Sagerne var tagne i forvaring af kirkeværgen og lovedes indsendte.

Ihøst er der ogsaa gjort et fund paa Hølge, neml. af 4 store paalstave af jern og nogle brudstykker af en lerurne, idet man

ved et veiarbeide gjennemskar en forhøining nord for husene nede ved elven, hvor man ikke tidligere kjendte til, at der fandtes gravhauger. (Ældre jernalder?) Den store samling af forskjellige mindesmerker her fortjente muligens en nøiere undersøgelse. Nu vanskeliggjøres oversigten paa enkelte steder, f. ex. ved den store stenkreds, ved at terrænet dækkes af en tæt kratskov. At faa denne vækryddet og dernæst de to nedfaldne bautastene ude i marken gjenreiste vilde først og fremst være ønskeligt, og det kan vistnok ogsaa med eiernes varme interesse for gaardens oldtidsminder ventes at ville ske ved deres foranstaltning.

Paa Gjevran har der været omtalt (Aarsberetn. fra Foren. til norske Fortidsm. Bevar. for 1866 p. 78 cfr. 1882 p. 70) en befæstning paa et berg, kaldet „Slottet“ ude i udmarken. Jeg kan derom meddele følgende: „Slottet“ er det høieste punkt i denne udmark, sandsynligvis det samme, hvis høide rektangelkartet angiver til 224 m. Det hæver sig med bratte, tildels lodrette sider, der for en stor del er bedækkede med ur og træbevøxede, saa at op- og nedstigningen var forbundet med adskilligt besvær; et stærkt regn vanskeliggjorde yderligere undersøgelsen. Oppe paa toppen, der danner en vid, men langtfra jevn flade, har der paa den østlige og sydlige side været en mur i en længde af mindst 100 m. Den standser ved et brat fjeldparti; hvorpaa den atter fortsættes nogle meter. Et andet sted er der en afbrydelse som af en vei gennem muren. Denne bestaar for det meste af middels store stene, der har været sammenlagte uden noget bindemiddel, og er overalt meget forfalden, idet stenen ligger spredt omkring. De bedst bevarede partier har en høide af 1—1.5 m. og en bredde af indtil 2.5 m. Efter et sagn skal røvere have havt sit tilhold her.

Stod prestegjeld. Kvam sogn. Vikran. Ved Bølas udløb i Snaasenvandet sees delvis under en fos en figur forestillende en elg indhugget i et fjeld. En tegning heraf er tidligere indsendt til oldsagsamlingen.

Forr sogn. Af de to bautastene, der omtales og afbildes hos Klüwer, eksisterer nu kun den største, hvor 2 kors er indhugne. Den er opreist i prestegaardshavens nordøstre hjørne. Denne have har i tidligere tid været kirkegaard.

Lægra'n. I aarsb. 1882 p. 70 omtales en befæstning med spor af gammel bebyggelse paa „Skandsberget“ ved Natsjøen. Folkene paa gaarden kjendtes ikke ved dette navn, og det lykkedes mig ikke under mit ophold at faa spørgsmaalet bragt paa det rene. Jeg besteg det steile Natsjøberg, men fandt ingen gamle mure der. Paa „Skandsberget“ under Kippe har der været en skandse fra Svenskekrigenes tid i forrige aarhundrede. Der sees nu ingen levning af den; men gamle folk kunde erindre at have seet gjennemborede planker og tømmer, som havde ligget deroppe og var levninger af den gamle befæstning

Beitstadens prestegjeld. Homnes. Ved pladsen Sjømarken v. for gaarden, hvor de i aarsb. 1882 p. 122 omtalte perler er fundne, var der oprindelig 7 hauger i en rad fra ø. til v. Nu er kun den østligste igjen, i nærheden af hvilken et skelet fandtes i en stenboks af mandslængde og noget bredere ved hovedenden end ved benene. En spydspids af jern laa over brystet, eller ifølge en anden beretning stod den mellem 2 ribben; men disse var dog ikke læderede. Et andet sted s. for haugerne stod ogsaa en stenboks, hvori dog intet fandtes; den var ikke omgivet af nogen haug og var mindre end den foregaaende, omtr. 1 al. lang og $\frac{3}{4}$ al. bred.

Hammeren. I skogen ø. for gaarden er der ca. 6 røser, de fleste temmelig lave; den østligste er størst, men er ganske udgravet.

Bardal. Jeg havde hørt fortælle, at der her skulde findes nogle merkelige tegninger i et fjeld. Dette bekræftedes ogsaa, idet det viste sig at være en betydelig helleristning med mange og delvis vel udførte figurer. Med undtagelse af den ovenfor omtalte dyrefigur ved Snaasenvandet er dette den nordligst kjendte helleristning i landet og afgiver et nyt bevis paa, hvilket gammelt kulturcentrum Trondhjemsfjordens indre del har været. Bardal ligger paa den nordre side af fjorden ligeoverfor Todnes i Sparbuen, hvor en række gravfund fra bronzealderen som bekjendt er gjort. Har man ret i ogsaa at henføre helleristningerne til denne periode, tør man altsaa slutte til en ganske vidtstrakt, fast bebyggelse af disse trakter i hin fjerne tid.

Helleristningerne ligger tæt ved Bardal gaard paa sydsiden og ved foden af den bratte Bardalsaas, ca. 9 km. fra Stenkjær og $1\frac{1}{2}$ km. fra Beitstadfjorden; høiden over havet er ca. 50 m. (se rektangelkartet 50 C. „Stenkjær“, hvor stedet er kaldt Berdal).

Bardalsaasen, der bestaar af lerskifer, bærer tydelige spor af isens og vandets paavirkning, der paa de bratteste steder har sprængt fjeldvæggen istykker, hvorved er dannet stenurer, medens den paa andre steder fremviser glatslebne flader af forskjellig udstrækning og tildels uden vegetation. Bergarten er saa løs, at den med lethed kan ridses med kniv.

Den fjeldvæg, hvorpaa helleristningen er indhugget, hæver sig op af den flade mark ca. 50 skridt nord for husebygningerne og vender lige mod syd. Den danner en flade af aflang, uregelmæssig form paa 29 m. længde og 8 a 10 m. høide*). Den er ved en paa skraa fra n.v.—s.ø. løbende forsænkning delt i en større og en mindre flade. Den største flade (vestligst) har sin største længde, 21 m., nedeist, den mindste, østligste, sin største længde øverst 10 m. Fjeldvæggen, der paa dette sted af vandet er holdt omtrent ren for mose, undtagen i den omtalte forsænkning, hvor der er nogen vegetation af græs og buske, danner en vinkel med horisontalen paa gjennemsnitlig 30° , det vil sige, den lader sig vanskelig passere ret opover. Den største flade er hvælvet ovenfra—nedad og lidt fra side til anden. Den er forholdsvis jevn; hist og her er sprækker og stykker udsprængte af is og vand. Den mindre flade er ogsaa hvælvet, men har en afsats paa midten fra n.v. til s. ø. Man vil desuden paa skraa opover den større flade fra s.v. til n.o. finde en hel del efter hinanden liggende trekantede, temmelig dybe indhak (naturlige eller indhuggede?) der paa grund af slitage i den nedre kant tydelig viser sig at have været brugte som en slags trappe. Fortsættelse af disse huller kan ogsaa sees længere oppe.

De fleste og bedste figurer findes paa den vestlige og større flade (pl. 1). Her bliver man strax opmærksom paa flere store skibs-

*) Til sammenligning kan anføres, at den, saavidt jeg kan se, største af helleristningerne i Bohuslän, Løkeberget i Föss socken, efter Baltzer er 25,55 m. lang med største høide 8,4 m.

figurer, hvoraf den øverste til venstre er en af de største, som kjendes i Skandinavien, nemlig 4.3 m. med 89 lodrette streger af 10—40 cm. høide. Straks nedenfor er et skib, 3.1 m. langt med 47 streger og et fremspring paa kjølen agter. Noget paa skraa nedenfor dette er et andet skib med 78 streger, 3.5 m. langt. Foruden, at enkelte af stregerne her ligesom ved de ovennævnte skibe ender i en bue oventil (undertiden kan 2 streger forenes ved en fælles bue), findes her 2 menneskeskikkelser, en i forstavnens, 0.60 m. høi, og en noget agtenfor midten, 0.75 m. høi; hovedet er en liden rund fordybning, overkroppen firkantet uden arme, benene forholdsvis bedre udførte. Under den streg, der betegner dækket, sees en figur, som kan opfattes som et fodblad, tilhørende den ene af disse skikkelser. Ved det skib, der sees nedenfor dette, 2.9 m. langt med 84 streger, har man 2 lignende fodblade. Begge de sidstnævnte skibe har ligeledes fremspring paa kjølen agterud. I hjørnet oppe til høire sees flere store skibsfigurer, hvor de opacboiede linjer, der danner forstavnens, er forbundne ved en bugtet skraastreg, ganske som paa helleristningen paa Graveim i Sundalen.

De fleste skibe er tegnede med dobbelte streger (en for dæk og en for kjøl). De største og omhyggeligst udførte har høie, indad svungne stavne og antyder forbindelsen mellem dæk og kjøl ved rette linjer. Paa de øvrige betegnes skibet alene ved 2 parallelle buelinjer, undertiden endog kun ved en enkelt; de lodrette linjer, der vel utvivlsomt betegner mandskabet, mangler ved en flerhed af de mindre skibe. Figurerne kan endelig være ufuldendte og f. ex. kun forestille en af stavnene med en del af skroget. I det hele kan skibsfigurerne antal angives til henved 100.

Foruden de to ovennævnte menneskefigurer har man i det nordvestre hjørne 2 lignende, hvoraf den ene ved et par buelinjer har en antydning til arme; dens hoved er ikke, som paa de andre, en fordybning, men en ring. Fra midten af kroppen udgaar ved 3 af dem en à to rette linjer og ved 2 af dem et par andre figurer. Øverst i hjørnet tilvenstre er der en figur, som fuldstændig ligner disse menneskeskikkelseres ben. (Cfr. Baltzer, Hällristningar i Bohuslän pl. 42 og 43 no. 2, pl. 44 no. 2 og pl. 1—2, Ser. II no. 1).

Dyrefigurerne, hvoraf der findes ca. 52, synes alle at forestille 4 føddede dyr; dog er sjelden alle 4 ben afbildede; oftest ser man kun to, idet den ene streg betegner forbenene, den anden bagbenene; undertiden er der 3 streger for benene, et par gange blot 1 (de sidste synes dog ikke at skulle betegne fugle). Nedad hængende hale og opreist, ret eller krummet hals er det sedvanlige. Kun sjelden antydes ørerne (eller hornene?) ved et par rette linjer. Kroppen gjengives i regelen ved en enkelt streg, sjelden ved en fuldstændig konturtegnning. Nogle eksempler findes paa, at en streg er anbragt lodret paa ryggen af dyret (betegnende en rytter?), en gang ogsaa et kors. Særskilt maa fremhæves de 2 store, over 3 m. lange og 2 m. høje elgfigurer, der er ganske raskt og naturtro afridsede. Flere steder sees brudstykkevis ben og hoveder af lignende figurer.

Af øvrige figurer kan merkes: 1 spiral, 2 koncentriske ringe af oval form (den største 0.55×0.40 m.) med 2 mod hinanden vendte spiraler i midten. 8 enkelte, dobbelte eller flerdobbelte (koncentriske) ringe med prik i midten. Endel andre ringe eller ovaler, blandt hvilke fremhæves: en mellem de 2 menneskefigurer i v., hvorfra udgaar 2 rette linjer ligesom ben; den store oval (0.90×0.70 m.), der sandsynligvis dækker det oprindelige hoved paa den nederste af de to store elge; den er fyldt med figurer og streger; en ring paa det østlige parti, fyldt med en mængde smaa prikker. Af fodsaaalefigurer findes 11 par og 11 enkelte. De skaalformede fordybninger, hvoraf jeg har talt 136, er dels mindre, dels større; snart forekommer de enkeltvis, snart i partier med forskellig gruppering. En bølgelinje sees ved det øverste skib mod n.o. Med hensyn til de 5 kors, hvoraf de 4 paa 2 skibes dæk, er der intet, som tyder paa, at de er tilsatte senere.

Nederst paa midten af det vestlige parti er der nogle tegn, der tildels har lighed med romerske bogstaver (K. V.) men som maa antages at være af senere datum. Furerne forekom mig ogsaa af en anden art end de øvrige. Det er i det hele taget almindeligt paa de mange blottede skiferflader i omegnen at se navne og bogstaver indridsede.

Man vil af ovenstaaende se, at denne vor nordligste hellerist-

ning i det store og hele fremviser de samme slags figurer, som man kjender fra de øvrige egne af Skandinavien, de samme former, de samme detaljer. At man her saa godt som udelukkende har konturtegninger uden vækhugning af det mellem yderstregerne liggende materiale, bør dog bemærkes. Foruden de skaalformede fordybninger er der kun 3 à 4 mindre og forøvrigt noget ubestemmelige figurer, der er udhulede.

Ikke sjelden er en figur hugget over en anden, og enkelte steder er der et sandt virvar af streger. Dette røber en mangel paa pietet mod de tidligere tegninger, der synes paafaldende, hvis disse skulde være af religiøs betydning, ja selv om de opfattes som mindetavler over historiske begivenheder. De mange skjødesløse tegninger og brudstykker, der ser ud til at være henkastede blot for øvelsens skyld, vækker ogsaa forestillingen om, at helleristningerne var eller ialfald tilslut blev noget ganske hverdagsligt.

Rimeligvis har der været arbeidet i denne bergflade gennem et langt tidsrum, saa at der er en betydelig tidsforskjel mellem de ældste og yngste ristninger. Herom, ligesom angaaende arbeidsmaaden, henviser jeg, uden dog i alle punkter at erklære mig fuldt enig, til nedenstaaende bemærkninger af premierloitnant E. Kvam, der har optaget kart over helleristningen i $\frac{1}{10}$ maalestok og under dette arbejde fik anledning til at studere den i dens enkeltheder.*)

„Hvad de indridsede figurer angaar er en stor del af dem temmelig utydelige, saaledes at de er vanskelige at faa rede paa. Bedst kommer de frem, naar fjeldvæggen er vaad eller ogsaa ved heldig sidebelysning, f. ex. lige før solens nedgang ud paa efter-sommeren, da solstraalerne stryger langs efter fladen. Men selv under saadanne heldige omstændigheder er en hel del utydeligt, som det er vanskeligt, for ikke at sige umuligt at faa rede paa.

„Bedst er figurerne bevarede længst mod vest, mindre godt mod øst, hvor vandet om vaaren især sætter udover.

„Stregerne er af høist forskjellig dybde og bredde. De tydeligste har en bredde af optil 4 à 5 cm. og en dybde af i det højeste 7 à 8 mm., og herfra er der da alle størrelser nedover, uden at

*) Cf. Aarsb. f. Foren. &c. for 1896, hvor ogsaa denne helleristning omhandles

der er noget bestemt forhold mellem bredde og dybde; man kan finde brede og grunde, smale og dybe streger. Enkelte steder kan hele flader være ligesom ophakkede. Stregerne ser forøvrigt ud til at være udførte med høist forskjellig omhyggelighed; endel streger, de tydeligste, er ganske runde i bunden, medens andre, især mindre tydelige, giver et slusket og halvfærdigt indtryk og er uregelmæssige og ophakkede i bunden.

„Stregerne er mere eller mindre forvitrede; i heldig belysning vil man se en hel del ujevnheder af ganske forsvundne ristninger; de er aldeles glatte i overfladen, medens de tydeligere streger, selv de glatteste, viser mere eller mindre klart en overflade, der dannes af smaa, punkterede fordybninger ved siden af hverandre.

„Det maa forøvrigt bemærkes, at de utydeligste streger ikke altid er de mest forvitrede.

„De omtalte punkterede fordybninger er uden tvivl fremkomne ved slag paa et tilspidset redskab. Ved fortsat arbeide er strengen fremkommen; muligens er denne bagefter afpolet. De dybeste og bredeste streger har imidlertid udseende af at være borthuggede stykke for stykke med et hulformet redskab omtrent paa samme maade, som man arbeider en rende i træ med et huljern. Men da det vel er usandsynligt, at stensorten selv med fuldkomne redskaber lader sig behandle paa denne maade, er det rimeligt, at man med det spidse redskab har hugget bort stykke for stykke ved først at ophugge en dyb streg omkring dette, hvorefter stykket er slaet ud.

„Hvorvidt de benyttede redskaber har været af sten eller metal, er vel vanskeligt at afgjøre. Det sidste forekommer mig rimeligst; thi vel er stenarten saa løs, at den nok lod sig arbeide med haardere sten; men det forekommer mig usandsynligt at et redskab af sten, selv den haardeste, vilde taale at udsættes for slag som ovenfor omtalt uden at briste, især da slaget, efter fordybningen at dømme, maa være ført med nogen kraft. I ethvert fald vilde vel et saadant redskab meget snart blive ubrugbart ved en fortsat række slag og skulde synes næsten at umuliggjøre saa betydelige arbeider, som her har været nedlagt.

„Stregernes større eller mindre forvitring forekommer mig at

tyde hen paa aldersforskjel. Figurerne maa være ridsede til forskjellige tider, idet ofte den ene figur er hugget over den anden; derved er ogsaa fremkommet det virvar, som flere steder sees. Af denne grund er vistnok ogsaa den ene af de store elges hoved bleven borte. Til de seneste ridsninger hører de større skibsfigurer, tildels dyrefigurerne. Ældre er elgfigurerne længst til venstre. At saa er tilfældet, sees deraf, at paa steder, hvor stregerne krydser hverandre, er den tyndere streg i elgfiguren afskaaret af den bredere og dybere i skibsfiguren. Ældst er sandsynligvis de ovenomtalte ganske forvitrede fordybninger, der paa tegningerne er gjengivne med tynde linjer. Forøvrigt kan i heldig belysning fjeldvæggen se ud som oversaaet med fordybninger, der forekommer mig at være rester af nu forsvundne ristninger. Forholder dette sig saaledes, maa der være en betydelig aldersforskjel tilstede.

„Hvad figurerens form angaar, staar denne i nær forbindelse med udførelsen, idet de figurer, der har den smukkeste form, som oftest viser det fuldkomneste arbeide, og er linjerne ufuldkomment udførte, saa har ogsaa formen et mangelfuldt og halvfærdigt udseende. Dette synes at tyde hen paa, at ikke alle ristere har været mestere. Enkelte figurer synes ogsaa at være efterlignere af andre, bedre udførte; saaledes ser man to mislykkede forsøg paa at efterligne den paa den østlige flade indridsede ko (pl. 2).

„En eiendommelighed er det, at alle skibs- og dyrefigurer paa faa undtagelser nær staar vendt i samme retning, mod øst.“

Af den mindste oval med dobbeltspiral toges en gibsafstøbing, og af dyret midt paa den vestlige flade samt de uklare figurer over den nys nævnte ko paa den østlige, aftryk med trækpapir.

— Paa den dyrkede mark nedenfor gaarden ligger et par forhøininger nær gaardsveien paa dens østre side; de synes at være gravhauger.

Viset. Det i Ryghs „Faste fornlevninger og oldsagfund“ (Videnskabselskabets skrifter 1878 p. 94) nævnte fund blev gjort ved oprydning straks søndenfor husene. I udmarken østenfor gaarden er der en stor stenrøs, hvori der skal være fundet ben af et skelet og kul.

El nan. Strax vestenfor gaarden er der nedenfor veien nogle

hauger, der kaldes „Løsshauan“, deraf 2 langhauger, der ligger parallelt og ganske nær hinanden.

En halv times gang nordenfor gaarden hæver der sig op af dalbunden i en forsænkning mellem Vardeaasen og Bardalsæsen en temmelig høj fjeldknaus, kaldet „Slottet“, der paa de tre Sider er aldeles steil, medens den paa nordsiden er let tilgængelig og hænger sammen med tilstødende fjeldpartier. Fra toppen er der en vid og fri udsigt udover fjorden, hvorved stedet end yderligere er bleven skikket til „bygdeborg“. Adgangen i n. forsvares ved to mure, hvoraf den øverste paa selve toppen har en længde af 42 m. og følger terrænet, saa at 10 m. gaar mod n.o., 16 m. fortsættes derfra mod o.n.o. og videre 16 m. mod s.o. Murenes tykkelse synes at have været ca. 4 m.; høiden er nu meget forskjellig, da en hel del af muren er nedstyrtet og meget sten kastet udover skrænterne, hvilket skal være en almindelig tidsfordriv for gjætergutter; paa et enkelt Sted er høiden nu 375 m. Stenene er skarpkantede og af forskjellig størrelse, fra løftestene for en og to hænder til adskillig sværere. Intet bindemiddel har været anvendt. Omtrent 100 skridt længere mod n. nedenfor og omtrent parallelt med den her omhandlede mur har der gaaet en lignende fra skrænt til skrænt af ca. 56 m. længde.

Bartnes. Ved Bartnespladsen ligger paa den øvre side af veien 2 flade kredse, omgivne af større stene, den ene 12, den anden 14 m. i tvermaal.

Elden. Den til gravsten benyttede gamle alterplade (Norske Fornl. p. 660) laa nu paa kirkegaarden Relikviegemmet, der er 8 cm. i \square og 2.5 cm. dybt, er anbragt i bunden af en fordybning, 18 \times 23.5 cm. med ligeledes 2.5 cm. dybde. Som gravsten var den i 1643 lagt over den paa Aargaard boende bondelensmand Tord Baardsen og hans første hustru Ingebor Aagesdtr. med 6 børn, 3 sønner og 3 døtre. Straks nordenfor sees en større udgraven haug eller muligens to. Paa gaardspladsen paa den øvre Eldengaard staar en sten, der maaske er den samme, som omtales af Schøning, da den skal være flyttet med, dengang husene for 50 aar siden flyttedes op til sin nuværende plads

Paa Brørsbak skal der for længere tid siden være fundet jern- og broncesager samt heine.

Paa Li skal der være et par hauger.

Bangsund, Klingen sogn. En mand, der havde været tilstede ved udgravningen af de ældre jernalders fund her (aarsb. 1886 p. 120), fortalte, at rundt ialfald den ene haug var der lagt en ring af stenheller.

Derpaa reiste jeg over Namsos til gaarden Smines ved Fjæringen fjord, **Kolvereid prestegjeld**, hvor jeg paa en tidligere reise havde hørt omtale en befæstning, for nærmere at undersøge denne. (Vidensk. selsk. skrifter VIII. 220, cfr. aarsb. 1882 p. 70).

Fjorden deler sig inderst inde, hvor den paa kartet benævnes Trangfjorden, i 2 arme, der omslutter et lidet nes. Noget inde paa dette hæver sig med lodrette vægge i antagelig mindst 50 m. høide en fjeldknaus, som kaldes „Fæstningen“. Fra den sydlige side er den dog nogenlunde let bestigelig. Dens overflade bestaar af flere mindre knauser, adskilte ved revner af flere meters dybde og med lodrette sider. Noget nede paa den sydlige heldning gaar fra s.v. til n.o. to parallele mure i 5.7 m. afstand tværs over fjeldet; efter at have passeret en stor kløft, som deler fjeldet i et østligt og et vestligt parti, standser de ved den lodrette fjeldvæg paa kløftens østre side. Den øverste mur har en længde af 23.5 m., den nederste af ca. 20 m. Oppe paa det høiere østlige parti er der kun én mur, der har den samme retning som paa den vestlige del og har en længde af 10.7 m; men fra det vestlige endepunkt bøier den af nordover langs kløften i yderligere 3 m. længde, indtil den standser omtrent paa høiden af den øvre hovedmur. Murenes høide er nu ringe; høist 1 m., bredden 1.25 m. Stenene er omtrent af samme beskaffenhed som i den ovenfor beskrevne bygdeborg paa Elnan. Enkelte blokke kunde have en længde af 1.5 m.

De i min forrige reiseberetning (Vidsk. selsk. skrifter VIII. 221) omtalte smaa forhøininger nedenfor husene paa Smines er for det meste runde og lave og maa vel antages at være rydningsrøser fra en tidligere opdyrkning. Den sammesteds omtalte bautasten hvis dimensioner er $2.30 \times 0.45 \times 0.14$ m., staar paa flad mark; men strax nedenfor samme blev jeg i skoven opmærksom paa en noget udgravet, rund sandhaug og 2de lidt længere øst. Endvidere

ligger der en stor, rund gravhaug 1 à 200 m. n.v. for gaarden paa den samme terrasse som denne.

Paa tilbageveien passerede jeg en del af **Fosnes prestegjeld** hvortra følgende iagttagelser kan meddeles:

Vestgaarden. De 3 store stenrøser paa Salsnesset eller som paa rektangelkartet benævnt Ryenesset ligger i en række fra n.—s. Den nordligste er uden noget græsdække. Ø. for disse paa sletten ned mod Salsvandet er der 6 runde hauger eller røser i en rad fra ø.—v.

Reppen. Nede ved elven i skogen sees to overgroede røser.

Dun (udtales Don med lukket o). Strax ovenfor skigarden ø. for gaarden paa et stykke af udmarken, der kaldes Svarva, er der nogle sandhauger. I flere af disse er der til forskjellig tid bleven gravet, hvorved var fundet glasperler, brudstykker af jern, deriblandt sandsynligvis af en skjoldbule, et haandtenshjul af graasten samt nogle plader af hvalben, antagelig ca. 25 × 15 cm. Heraf er erhvervede jeg, hvad der endnu var i behold, nemlig nogle glasperler og et meget beskaaret stykke hvalben.

Paa den part af Dun, der i daglig tale kaldes Remmen, ligger der paa en afsats høit oppe under Dunafjeldet en røs af temmelig stor sten. Den var betydelig udkastet, og saaes der paa bunden et kammer af 2 m. længde.

Paa sletten mellem Dun og Stene er der 2 runde hauger, hvoraf den ene paa Duns grund er halvt udkjørt til veifyld, uden at noget fund er gjort. Ved siden af den anden har der ligget en stor langhaug af sand, der ogsaa nu var saa godt som udkjørt; kun noget kul var derved iagttaget.

I udmarken ved sommerfjøsset s. for Stene findes en vakker gruppe af 10 gravhauger, deraf 7 runde, temmelig store og med grøft, og 3 langhauger parallele med hverandre i retning n.—s.; den længste er 24 m. lang. En af de runde er halvveis udgraven, hvorved sees, at disse hauger væsentlig bestaar af sand med noget sten iblandt.

I v. for gaarden hæver sig et isoleret fjeld op af sletten, det saakaldte Vest erfjeld, efter kartet 167 m. høit. Det er mod n. og v. aldeles brat og at regne for ubestigeligt; paa den sydøstre

side, hvorfra det derimod kan bestiges, om just ikke med synderlig lethed, er det befæstet med en mur, ca. 70 m. lang, der gaar i hovedretningen ø.—v., men følger terrænet, saa at den kommer til at danne en brudt linje med partier paa ca. 20 m. i retning s.v.—n.o. og o.s.o.—v.n.v. Et sted er der en afbrydelse, idet muren efter at have gaaet over en kløft støder paa en steil fjeldvæg. Murens højde er neppe over 0.65 m., dens bredde er 1.25 m. Dog skal for ikke saa ret længe siden høiden have været den dobbelte, idet det ogsaa her er en yndet sport at kaste stenen udover styrtingerne.

Dette er den 4de bygdeborg, som jeg saa paa min reise, og alle beskrives her for første gang. Denne slags oldtidsminder synes at forekomme hyppigere heroppe, end man tidligere har havt grund til at antage. Hver bygd, kanske ogsaa mangel grænd, kan have havt sin faste plads at ty til i farens stund;*) en isoleret mere eller mindre utilgjængelig fjeldkol, som kunde egne sig for et saadant øiemed, vil i regelen ikke være vanskelig at finde i disse egne. Som et udmerket eksempel paa en saadan naturdannelse, kan nævnes Sverresborg ved Trondhjem, og der synes at være meget, som taler for professor Ryghs formodning, at der her har været et forhistorisk borganlæg, før Sverre anlagde sin fæstning.

Mellem slottene paa Elnan og Gjevran er der ikke mere end 6 km., og mellem de to andre oppe i Namdalen er afstanden heller ikke stor. Befæstningen paa Vesterfjeldet ligger midt paa øen Jøen og egner sig ved sin centrale beliggenhed fortræffelig til replipunkt for hele øens befolkning.

Paa ingen af disse borge fandtes spor efter bygninger, heller ingen brønd; men der var paa dem alle mere eller mindre dybe ujevnheder i terrænet, tildels kløfter, som forholdsvis let kunde gjøres skikkede til vandreservoarer.

Murene er som sedvanlig ved saadanne anlæg ikke meget høie og har vel heller aldrig havt nogen særdeles højde. De har formodentlig alligevel svaret til sin hensigt, enten nu forsvarerne blot stillede sig op paa muren eller denne forhøiedes ved paalagte

*) I Vanse prestegjeld findes 9 bygdeborge (aarsb. 1892 p. 40), i Ringsaker 5, i Bø i Telemarken 3, i flere prestegjeld 2 o. s. v.

træstammer eller ved en formelig paabygning af træ. Arbeidet med murenes istandbringelse har dog ikke været ringe, idet stenen maatte bæres opad betydelige høider, og ofte hentedes fra nok saa fjerne hold; undertiden kunde den vel ogsaa sprænges ud af selve fjeldet.

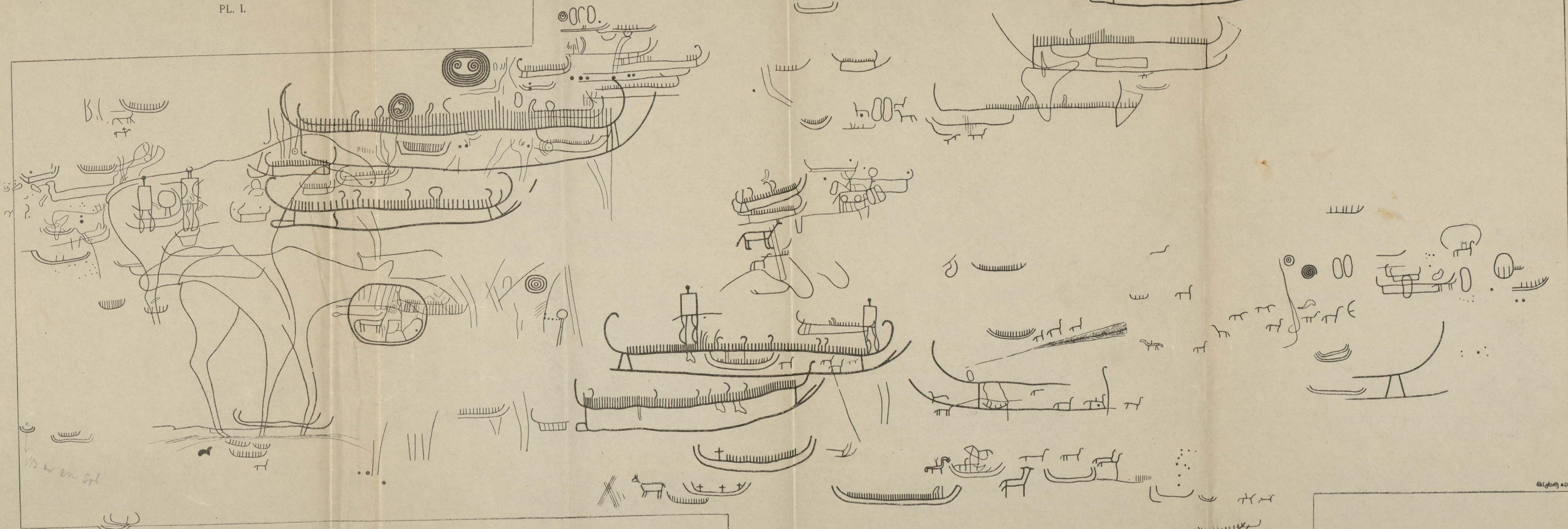
Paa Elnan og Smines er der to parallelle mure; paa sidstnævnte sted er afstanden mellem dem meget ringe, kun 5.7 m., men i aarsb. 1887 p. 21 omtaler I. Ross en befæstning, Naadenøslottet paa Finø i Ryfylke, hvor afstanden mellem de to mure er endnu mindre, nemlig kun 5 m.

Fladen paa toppen, der dog i almindelighed er temmelig kuperet, er ikke ubetydelig. Størst er den paa slottet ved Gjevran, mindst antagelig paa Smines. Paa Elnan, det eneste sted, hvorfra jeg har noteret dimensionerne, var den ca. 50 skridt ø.—v. og 80 n.—s.

HELLERISTNINGEN

PAA
BARDAL I BEITSTADEN

PL. I.

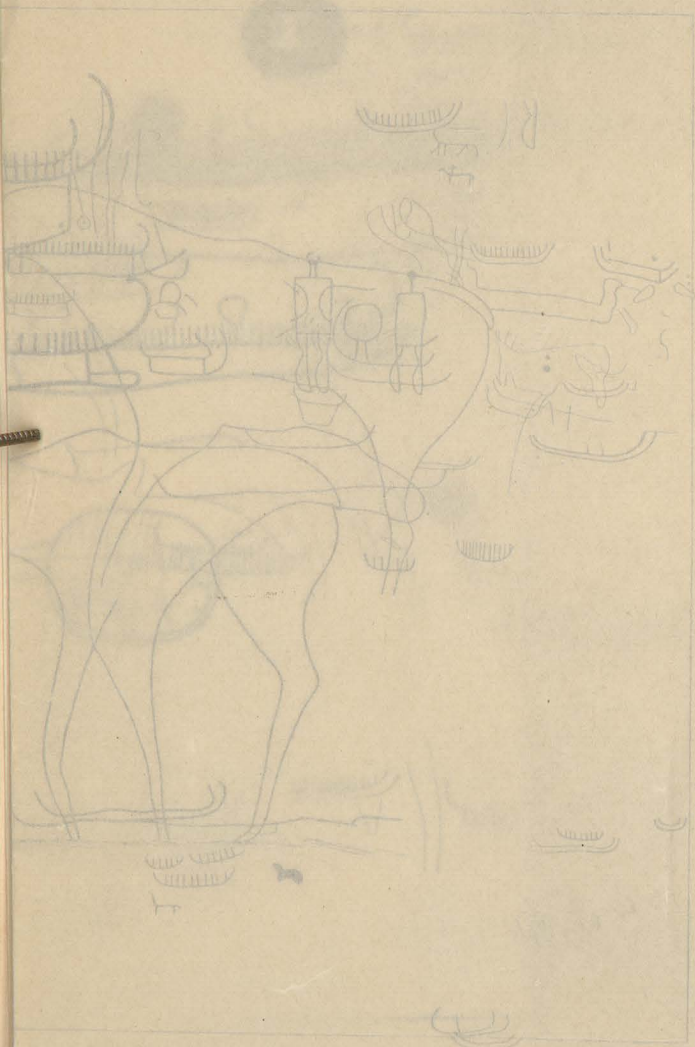

HELLERISTNINGEN

1874

BARDAL I BEITSTADEN

PL. I.

HELLERISTNINGEN

PAA

BARDAL I BEITSTADEN

PL. II.

